

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 24. novembra 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

„Slovensko društvo“ spet oživljeno

»Slovensko društvo« v Ljubljani je bilo dne 16. prosinca 1939 razpuščeno s sledečim odlokom:

Kraljevska banska uprava
dravske banovine.

II/2 št. 8547/1

Društvenemu vodstvu društva Slovensko društvo

v Ljubljani.

»Na osnovi § 11. zakona o društvih, shodih in posvetih z dne 18. IX. 1931 razpuščam društvo »Slovensko društvo«, čigar pravila je odobrila kraljeva banska uprava dravske banovine v Ljubljani, z odločbo z dne 12. VI. 1937, II. št. 16.632/1, zaradi prekoračenja statutarne delokroga in ravnanja zoper državni red.

Razlogi:

V smislu § 3. oblastveno odobrenih društvenih pravil je namen društva zbirati slovensko razumništvo na narodni, vsako strankarsko politiko izključujoči osnovi k sporazumnemu delu za kulturni in gospodarski napredek naroda ter podpirati tej nalogi ustrezajoča duhovna, moralna in materialna prizadevanja svojih členov.

Namen društva je torej predvsem skrb za kulturni in gospodarski napredek naroda. V skladu s tem je torej društvo nepolitično in se kot tako tudi ne sme pečati s političnimi vprašanji. Da »Slovensko društvo« po svojem namenu ni politično, dokazuje tudi dejstvo, da celo sami ustanovitelji niso imeli tega v programu, ko so sestavljali društvena pravila. Z vlogo z dne 26. V. 1937 so ustanovitelji predložili kraljevski banski upravi pravila s predlogom, da jih kraljeva banska uprava odobri v smislu § 2. zakona o društvih, shodih in posvetih. Dosledno temu je kraljevska banska uprava odobrila predložena pravila na osnovi § 4. cit. zakona. Pri tem se mora poudariti, da se §§ 2. do 1. zakona o društvih, shodih in posvetih, nanašajo na nepolitična društva in da §§ 12. ter sledeči obravnavajo politična društva in politične stranke. Za ustanovitev političnega društva, t. j. društva, ki je po svojem namenu politično, je v smislu § 12. cit. zakona potrebna odobritev ministra notranjih poslov, ki odloča tudi o tem, ali naj se dotično društvo ima za politično. Ker take odobritve ministra notranjih poslov »Slovensko društvo« nima, se zato ne sme politično udejstvovati.

Društvo je imelo dne 6. XI. 1938 v Ljubljani svoj občni zbor, na katerem je bila kot posebna točka dnevnega reda tudi razprava in sklepanje o resoluciji društva. Že potek občnega zbora asme ga ni bil docela v skladu z odobrenimi pravili društva, oziroma z namenom društva, ker so se na občnem zboru obravnavala med drugimi tudi politična vprašanja.

To dokazujejo nekateri odstavki resolucije, ki je bila sprejeta na tem občnem zboru in ki obravnava nekatera čisto politična vprašanja. Kot dokaz temu se navajajo naslednji sklepi iz te resolucije, ki so izrazito političnega značaja:

1. Narodna samobitnost Slovencev nam je kot naravna in zgodovinska resnica nedotakljiva podlaga za vse naše delo, pa najsi bi bili domači in zunanji politični dogodki kakršni koli. Načelo narodne samopomoči nam je vrhovno politično vodilo.

2. Slovenci, Hrvati in Srbi smo se po načelu narodne samodločbe združili v državno celoto; to celoto priznavamo kot svoj narodno državo, ker smo prepričani, da bi mogli v njej vsi trije narodi nemoteno razvijati svoj narodno samobitnost. Zategadelj naj tisti, ki imajo moč, kar najhitreje uredi notranje razmere v državi tako, da bodo zadovoljile zahteve Slovencev, Hrvatov in Srbov po samostojnem narodnem življenju. Tak odkritosrčen sporazum bi odprl pot do državne združitve vseh jugoslovanskih narodov.

3. Nikoli ne smemo pozabiti, da živi polovica Slovencev zunaj naše države; del slovenskega naroda so, zato moramo zmeraj delati zanje. Porabiti moramo

vsako priložnost, da jim pomagamo in jih ohranimo kot živ ud našega narodnega telesa. V dnevih, ko spreminjajo meje rednje Evrope in toliko poudarjajo narodno načelo, bi morali o tem spregovoriti jasno besedo tudi naši državniki.

prejeti sklepi na tem občnem zboru, zlasti zgoraj omenjeni, so bili objavljeni in razširjeni v obliki letaka, dokazujejo, da se »Slovensko društvo« udeležuje tudi na politične mpolju in da so se na tem občnem zboru razmotrivala notranje- in zunanje-politična vprašanja, in da je občni zbor v teh vprašanjih sprejel tudi že omenjeno resolucijo, ki je eminentno političnega značaja, s čemer pa je, kakor že zgora jomenjeno, prekoračilo svoj statutarni delokrog.

Iz obrazloženega izhaja, da se društvo poslužuje v svojem delovanju sredstev, ki niso v skladu z odobrenimi pravili in da se udeležuje na način, ki je nasproten pravilom ter pozitivnim zakonom. Ker pa je s takim delovanjem društvo prekoračilo svoj statutarni delokrog in kršilo pozitivne zakone ter s tem državni in družabni red, je razpust društva v zakonu utemeljen.

Zoper to odločbo je dopustna pritožba na ministrstvo za notranje posle. Pritožbo, kolkovano s kolekom za din 30.—, je mogoče vložiti v roku 14 dni po dnevu prejema te odločbe pri kraljevski banski upravi dravske banovine v Ljubljani.

Pritožba zoper razpust nima v smislu drugega odstavka § 119. zakona o občnem upravnem postopku odločilne moči.

Izdano uradoma, koleka prosto.

Ban:

dr. Natlačen, I. r.

»Slovensko društvo« je zoper to odločbo vložilo pritožbo na ministrstvo za notranja dela, ki je pa z odločbo III br. 5058 z 2. velikega travna 1939 pritožbo zavrnilo in potrdilo odlok banske uprave z 16. prosinca 1939 ter je utemeljilo svojo odločbo v srbsko-hrvaškem jeziku na kratko, češ da pritožba ni pobila razlogov banske uprave za razpust.

Zoper odločbo ministrstva notranjih del z 2. V. 1939 je vložilo »Slovensko društvo« pritožbo pri državnem svetu. O ti tožbi je državni svet sodil 25. vinotoka 1939 ter je izdal rzsodbo, ki se glasi v slovenski prestavi takole:

Državni svet kraljevine Jugoslavije

št. 20.111 39.

25. oktobra 1939.

Belgrad.

V imenu Njegovega Veličanstva Petra II.
kralja Jugoslavije

Državni svet

v I. oddelku, sestavljenem iz predsednika državnega sveta dr. Sagadina Števana, kot predsednika oddelka, členov: dr. Šupila Djiva, Perkovića Ateja, Kovačevića

Z jasno besedo na dan

(K obravnavi o vprašanju finančne samouprave slovenske banovine.)

Slepomišenja okrog vprašanja prihodnje slovenske samouprave ni konca. Zastopnikom kabinete politike iz razumljivih razlogov debata o tem predmetu ne more biti všeč, gospoda okrog »Jutra« pa navaja razne pomisleke gospodarskega značaja proti prenatrženemu reševanju vprašanja, ne da bi jasno povedal, kaj hoče. Grmi proti centralizmu, da bi zajela nekaj političnega vetra v svoja jedra, a v isti sapi se vnema za narodno enotnost in ga isti z mislijo jugoslovanske državne skupnosti. Vsa njena prizadevanja pa so

Nikole, dr. Čuvaja Zlatka in delovodje-tajnika Velimirovića J. Velimira, je zaradi tožbe Slovenskega društva v Ljubljani, zoper odlok ministra notranjih del z 2. maja 1939, III Br. 5058, s katerim je bila potrjena odločba Kr. banske uprave v Ljubljani o razpustu tega društva, na temelju čl. 17. in 34. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih in oziraje se na zakon o taksah, — dne 25. oktobra 1939

razsodil:

Razveljavlja se rešitev ministra notranjih del z dne 2. maja 1939. III br. 5058.

Razlogi:

Z izpodbijano rešitvijo je bila potrjena odločba Kr. banske uprave dravske banovine, s katero je bilo na podlagi § 11. zakona o društvih, shodih in posvetih, razpuščeno »Slovensko društvo v Ljubljani«.

Tožitelj pobija zakonitost izpodbijane rešitve, poudarjajoč, da ni bilo zakonite podlage za razpust tega društva.

Državni svet ugotavlja, da izpodbijana rešitev v zakonu ni osnovana in to iz naslednjih razlogov:

Odločba o razpustu tožečega društva se sklicuje na § 11. zakona o društvih, po katerem more obča upravna oblast druge stopnje društva, ki bi prekoračila svoj statutarni delokrog ali ga ne bi mogla več izvrševati, ali bi ravnala zoper državni ali družabni red ali zoper javno moralo, razpustiti, — češ da je predmetno društvo prestopilo odobreni delokrog, ker je stopilo tudi na politično polje.

V odločbi kr. banske uprave, katero je potrdila izpodbijana rešitev, je navedeno, da je društvo imelo dne 6. novembra 1938 zborovanje in da se je na tem zborovanju pokazala politična delavnost društva, — navajajoč v razlogih pod točko 1. in 2. to politično delo.

Potem ko je državni svet preučil vse predmetne spise, ugotavlja, da tožeče društvo ni prestopilo na zborovanju dne 6. novembra 1938 svojega delokroga in da ni stopilo na politično polje, kakor to napačno navaja upravno oblast, ampak da je bila to le akademski diskusija, brez želje po praktični politiki, kar pa ni v nasprotju s pravili društva in pozitivnimi zakonskimi odredbami.

Na podlagi razloženega, je upravna oblast postopala protizakonito, ko je tožeče društvo razpustila, ker zakonodajalčeva intencija ni bila ta, da se prepove diskusije, ki ne izražajo ničesar zoper državni ali družabni red ali javno moralo. Delovanje imenovanega društva, kakor je to že navedeno, — na zborovanju dne 6. novembra 1938 ni bilo zoper ta zakon.

Na podlagi razloženega je bilo razsojeno kakor v dispozitivu.

Delovodja-tajnik:

Predsednik I. oddelka drž. sveta

Vel. Velimirović, I. r.

dr. Sagadin, I. r.

usmerjena v to, da bi debato spreljala na stranski tir, se izognila zahtevi po jasnem in načelnem stalijču.

Zato ni mogoče dovolj krepko poudariti, da je vprašanje samouprave slovenske banovine vključno banovinskih financ bistveni del slovenskega vprašanja, da je torej narodno politično vprašanje prvega reda, enako kakor velja to za hrvaško vprašanje. Hrvatje svojega vprašanja niso postavili kot finančnega, postavili so ga kot narodno političnega in ga kot takega obravnavajo.

Pri tem se prav dobro zavedajo, kekega pomena je finančno vprašanje in da se bo okrog tega bil najtrši boj. Finančno vprašanje dobiva svoj pravi pomen šele v okviru splošno narodnega. Izhodišče za njegovo obravnavanje je torej politično. Naloga poklicanih politikov je, da postavijo načela za njegovo ureditev. V okviru teh načelnih zahtev šele lahko pridejo do besede gospodarski in finančni strokovnjaki in stavijo svoje predloge in nasvete. Druga pot je nemogoča, ker bi se po njej izgubili v množici podrobnih vprašanj.

Načelne zahteve.

Kateri so načelni vidiki, s katerega moramo presojati in reševati zadevo? — Zgostili bi odgovor v pet točk.

1. Vprašanje banovinske finančne samouprave se ne da ločeno rešiti za vsako banovino posebej, ampak le enotno in hkrati za vse banovine.

2. Pristojnosti hrvaške banovine predstavljajo najmanjšo mero tega, kar so Hrvatje glede samouprave zahtevali. Od te najmanjše mere ne bodo nikdar pod nobenim pogojem odstopili. Isto velja za Slovence. Zato sprejemamo uredbo kot državno politično nujnost in zahtevamo, da se pristojnosti hrvaške banovine priznajo v celoti tudi slovenski banovini.

3. Ta prenos se naj za slovensko banovino takoj izvede, ker ni vzroka za odlaganje. Finančna stran naj se enako kakor za hrvaško banovino uredi s provizorjem, ki pa ne sme v nobenem primeru prejudicirati dokončni rešitvi. Pri tem provizoriju naj se vzame za osnovo preračunavanje našega deleža, s katerim prispeva Slovenija s svojimi neposrednimi davki k državnemu preračunu.

4. Finančna samouprava se mora urediti tako, da bo zagotovljena enakopravnost vseh banovin, da bo izključena vsaka mogočnost izkoriščanja enega dela države v prid drugega in da odpade tudi vsaka možnost zbujaati nezaupanje v pravično razdelitev državnih bremen.

5. Pogoj za to je, da se vsi dohodki iz vseh davkov, ki izhajajo s področja banovine, tudi državni, štejejo banovini v dobro in se sporazumno določi delež, izražen v odstotkih, ki ga mora vsaka banovina prispevati h kritju državnega preračuna. Davčni sestav se mora prilagoditi potrebam nove državne ureditve in število državnih davščin se mora znižati na najnižjo mero.

Nekaj pojasnil.

ad 1. Glede prve zahteve pri uvidnih ljudeh ne more biti različnih mnenj. Prav živo si lahko predstavljamo nevzdržni položaj, ki bi nastal, če bi imele banovine različne finančne pristojnosti in različne finančne odnose do države. Tako stanje bi naravnost izzivalo spore, kompliciralo bi, kar se da, ves finančni ustroj države in odprlo na stečaj vrata protekcionističnim prizadevanjem v državnem finančnem gospodarstvu. Ne more biti resen politik, kdor se ukvarja s takimi načrti. Edini uspeh debate med ljubljanskima dnevnikoma je ta, da so si gospodje okrog »Jutra« to stališče osvojili in ga podprli s prepričljivimi dokazi. Primer Belgrada in njegovega privilegiranega stališča je tako kričeč, da ni samo dokaz zgrešene državne politike, ampak naravnost vprašanje državne morale.

ad 2. Tu je položaj jase. Vsak realen politik se bo moral s sporazumom, kakršen je bil sklenjen s Hrvati, sprijazniti. Mislimo, da ni Slovence, ki bi bil tako zaslepljen, da bi odobral državni udar proti Hrvatom. Pomenil bi brezvestno igro z usodo države. Sporazum predstavlja kompromisno rešitev za Hrvate, kakor za Slovence. Ne-

enakost v državnopravnem položaju posameznih banovin ne more biti, ker bi pomenila tudi nenakost v finančnih pristojnostih, ki jo odklanjamo. Ne kaže torej nič drugega, ko da se uredba o Hrvaški banovini v celnem obsegu velja za vse banovine v državi.

ad 3. Ni nobenega vidnega razloga, da se ne bi takoj ustvaril za Slovenijo isti provizorij, kakor se je za Hrvaško. Finančna stran zadeve ne more delati ovir. Gre za začasno rešitev, ki ne potrebuje posebnih priprav. Vsi pomisleki, ki se navajajo glede finančne samouprave, veljajo za končno in celotno ureditev, veljajo seveda tudi v enaki meri za Hrvaško. Kar sprejemamo in odobravamo za Hrvaško, mora veljati tudi za nas. Vse drugo je dvoletna igra.

ad 4. Neenakopravnost na gospodarskem in na finančnem področju, odnosno zastopavljanje in izkoriščanje prečanskih krajev je rodilo največ nezadovoljnosti z državno upravo in največ mržnje do državnega sestava, ki je dostikrat prehajala na državo samo. Težki in nepopravljivi so nasledniki za prečanske kraje in posebej še za Slovenijo. Na reparacije ne moremo misliti. Slabi politiki in še slabši psihologi so zato tisti, ki mislijo, da bi polovičarski ukrepi zadostovali, da se vrne zaupanje v državno upravo. Najti moramo prepričevalno rešitev, ki bo enkrat za vselej napravila konec enostranskemu protekcionizmu v državnem gospodarstvu, ustvariti moramo ustavna poročila, da se stare razmere nikdar več ne vrnejo. Zato moramo najti poguma za daljnosežne ukrepe, dokler je še čas. Politiki majhnega formata, ki bi radi z levo roko jemali, kar z desno dajejo, so nesreča za ta čas. Politično herostratsvo uganjajo vsi slovenski politiki, ki pristopajo k reševanju velikega vprašanja s svojimi malotami in prikritimi računi in se postavljajo na stran tistih, ki hočejo stare privilegije rešiti v eni ali drugi obliki.

ad 5. Tu edino so potrebna nekoliko obširnejša pojasnila.

Predlagali smo kot edino sprejemljivo rešitev vprašanja samoupravnih financ sestav medbanovinske izravnave, to je sporazumno določitev deleža, ki ga vsaka banovina prispeva v državno blagajno in sicer tako, da se štejejo banovini v dobro vsi na njenem področju v kateri koli obliki pobrani davki, tudi državni, potemtakem tudi dohodki državnih užitnin, carin, monopolov, taks, dohodki železnice in pošte.

Taka rešitev sicer ne bi pomenila polne finančne samouprave, vendar bi dala zadovoljivo poročilo, da se bremena državnih izdatkov pravično razdelijo na vse dele države in se neha mogočnost enostranskega fiskalnega izkoriščanja Slovenije. Le pri taki rešitvi bi z ozirom na današnji položaj pristali na to, da si država pridrži nekatere najizdatnejših davčnih virov. Zavaravni bi bili proti nevarnosti, da bi se v našo škodo pobiral pri nas državni davki po strožjih metodah kakor drugod. Glavna prednost te rešitve pa bi bila ta, da bi nam dala gotovost, da gospodarimo za naprej v svojo, ne v tujo korist, da prihranki ostanejo doma, da ima torej varčevanje in umno gospodarjenje svoj pomen. Težko bi nadenjevali moralni in vzgojni pomen te zavesti. Povrh bi imeli še en dobiček: Vsi Slovenci bi se znašli v tako važnem vprašanju, kakor je finančno, na eni črti. Pri medbanovinski izravnavi in določanju finančne kvote slovenske banovine bi morali prav tisti, ki danes dvomijo v koristnost finančne samouprave za Slovence, najbolj vneto zagovarjati koristi Slovenije.

vprašanje zvedel, da je njegov oče oziroma stari oče prišel s Tirolskega za Auerspergovega logarja. Za Bahmajerja pa tudi vsi vedo, da je še tisti, ki ga je Steska poznal, prišel iz Velikih Lašč in še do svoje smrti ni nikoli molil drugače kot slovensko, čeprav mu je vsa družina nemško odgovarjala. Iz tega vidimo, da moramo na Kočevskem vedno postaviti vprašanje, odkod izvira ta ali oni priimek in posebno še, kdaj je prišel na kočevsko ozemlje.

Z narodnostnega stališča bi bilo zelo koristno, pregledati vse selitve, ki so se v teku šeststoletne zgodovine vršile na kočevskem narodno mešanem ozemlju. V glavnih potezah se pač zdi, da je šel, kot se iz gornjih podatkov vidi, tok od juga proti severu. Zdi se celo, da se tok proti severu ni ustavil na kočevskem ozemlju, ampak da je šel še dalje v slovensko Suho krajino. Tako je n. pr. obkolpski priimek Papež znan tudi v Suhi krajini. Okolika Žužemberka je izkazovala tudi nekatere kočevarske priimke. Gotovo je, da je mnogo pripomogla k temu izrazitemu toku proti severu turška nevarnost. Vendar ne samo ta. Kot sem že omenil, imamo danes na kočevskem polju Tomce (Tomitz), ki jih urbar navaja samo ob Kolpi, enako štimce i. dr. Tok od juga, se torej zdi, je šel tudi v kasnejših dobah po turških vpadih. Morda je bil čas po tridesetletni vojni tisti, ki je prinesel spet več novih, tudi nemških, naseljencev na Kočevsko, ker je znano isto za Suho krajino, ki ima nekaj nemških priimkov, pri katerih je hišni priimek »Soldat«.

(Dalje.)

Kajpak bodo našli nasprotniki resnične slovenske samouprave proti taki rešitvi razne ugovore.

Ugovarjati bi utegnili, da se sestav finančne kvote sploh ne da izvesti, dokler še obstajajo v kateri koli obliki državni davki. Navajati utegnemo, da se nekatere davščine ne dajo pobirati ločeno po banovinah in še posebno ne po banovinskih uradnikih. Zlasti utegnemo trditi, da je nemogoče v tak sestav vključiti tista področja državne uprave, ki se iz dohodkov svojih podjetij sama vzdržujejo in imajo svoje samostojno gospodarstvo.

Taki ugovori in pomisleki seveda niso prepričevalni. Ne gre tu morda za kako bogvedi zamotano finančno in finančnotehnično vprašanje. Vzemimo rešitev, ki bi našim zahtevam najbolj ustregla, dasi ni edino mogoča: Vsi dohodki državnih davščin se stekajo v skupno banovinsko blagajno in se pobirajo v glavnem po banovinskih uradnikih. Prvenstveno razpolaga s temi dohodki država, to se pravi: odvzeti se morajo v državo blagajno do tiste meje, da je krita finančna obveznost banovine nasproti državi. Če dohodki državnih davščin ne bi zadostovali, bi morala razliko prispevati banovina iz svojih sredstev, narobe seveda, če bi bil dohodek iz državnih davščin večji od finančne kvote, bi pripadal presežek banovinski blagajni. Finančno in davčno tehnična stran tega vprašanja nas tu niti preveč ne zanima. Stvar finančnih strokovnjakov je, da izdelajo sestav, ki bi bil čim cenejši in čim manj birokratičen. Če se na primer pobirajo nekatere državne trošarine že pri proizvajalcu, vendar ne bo težko najti način, da se dožene, koliko potrošnje odpade na posamezno banovino. Sicer pa je to čisto nemogoče stališče, če kdo jemlje današnji državni davčni sestav kot nekaj absolutno danega in nespremenljivega. Odločno odklanjamo take malotne vidike, ko gre za to, da ustvarimo nove, trdnjše osnove državnih stavbi.

Zato se čudimo skrbri neke gospode, da bi se neki državni davki prepustili banovinom. Po njih mnenju bi bila v nevarnosti enotnost državnega gospodarskega ozemlja in enotnost življenjskih pogojev, če bi se država odpovedala v prid banovinom današnjim užitninam na nekatere važne proizvode industrije in kmetijstva, če bi se odpovedala pridobitini in poslovnemu davku. (Glej »Jutrov« uvodnik od 14. novembra tega leta.)

Menimo, da je strah, da bi zaradi tega izgubili enotnost gospodarskega ozemlja, močno pretiran in da izvira v glavnem iz političnih razlogov. Ta enotnost, kakor enotnost življenjskih pogojev se da z drugimi ukrepi bolje zavarovati ko z državnimi davki. Nihče si ne želi mitne na banovinskih mejah po ljubljanskem zgledu. Naloga državne gospodarske, trgovinske in finančne politike, pa tudi smotne socialne politike bo, da skrbri za izravnavo življenjskih pogojev v državi brez državnih fiskalnih sredstev. Država si je pridržala po hrvaškem sporazumu vse tiste pristojnosti, ki so odločilne za enotno usmeritev gospodarskega razvoja. Skrb nekih gospodarstvenikov je tem manj upravičena, ker nam mora prav resnična samouprava banovin prinesiti odločilnejšo besedo pri skupnih državnih poslih. Provizorična rešitev po zgledu hrvaške banovine nam pri končni ureditvi in preureditvi vse države ne more delati težkoč, ampak more samo naše stališče in naše zahteve podkrepiti.

Sicer pa kažejo neki naši gospodarstveniki silno nezaupanje do gospodarske in finančne politike prihodnje slovenske banovine. Njena naloga bo vendar, da ustvari ugodne konkurenčne pogoje naši industriji in obrti. Ali je mar dosežanja »enotnost« življenjskih pogojev v državi mogla preprečiti selitev naših industrijskih podjetij na jug? Prav od tega si obojamo za naše gospodarstvo največ, da bo v prihodnje naš glas v gospodarski politiki države več zalegel kot doslej, da bomo imeli svobodnejše roke pri urejevanju svojega gospodarstva, da ga bomo lahko urejali po načrtu in bomo razpolagali z večjimi finančnimi sredstvi v ta namen. Samouprava nam ne sme prinesiti novih fiskalnih bremen. Ne bo nam jih prinesla, če ne ostanemo pri svojih zahtevah na pol poti.

Kot realni politiki sprejemamo hrvaški sporazum kot osnovo za ureditev se države. Po tem sporazumu ostanemo državi še vedno področja, katerih preračun znaša dve tretjini dosedanjega državnega preračuna. Računati moramo torej s tem, da si bo hotela država pridržati prav izdatne, če ne najvažnejše davčne vire. Od popolne finančne samouprave smo še zelo daleč, dokler bo državni preračun še enkrat večji od skupne vsote vseh banovinskih preračunov.

Povejte, kaj hočete!

Ko postavljamo nove, trdnjše osnove tej državi, nas majhni vidiki ne smejo ovirati pri delu. Gospodarstveniki brez političnega koncepta lahko samo povečajo zmedo s svojimi drobnimi pomisleki, s svojim mešanjem bistvenih in nebistvenih zahtev. Kdor hoče danes soodločati, mora imeti svoje trdno načelno stališče, v okviru katerega je podrobna obravnava šele smiselna.

Kdor predloge drugih zametava, mora povedati, kaj sam hoče, mora imeti svoj koncept za celotno rešitev našega velikega državnega vpra-

Ivan Hrovat:

Ob „Kočevskem zborniku“

(Nadaljevanje.)

To bi bilo nekaj pregleda o kolonizaciji današnjega kočevskega narodno mešanega ozemlja. Ne smemo pa pozabiti, da se je na tem ozemlju vršilo neprestano preseljevanje tako kot bržkone na nobenem drugem slovenskem ozemlju. Že pri pregledu urbarskih priimkov se morajo, če hočemo doseči verjetne prve kolonizatorje, črtati vsi tisti, ki so očitno prišli kasneje na narodno mešano ozemlje. Še bolj moramo biti previdni, če vzamemo v roke današnji seznam. Zakaj zlasti zadnjih 50 let so se izkazali kočevarski nemško nacionalni župniki, ki sami poudarjajo, da so najprej Nemci, potem šele katoliški duhovniki, kot sijajni ponemčevalci slovenskih priimkov. Isti slovenski priimek je včasih ponemčen tudi na dva ali več načinov. V tem oziru nam nudi najboljši dokaz narodnosti, da poiščemo, odkod je prišel prvi nosilec priimka. Smešno je na primer dokazovanje nemških »znastvenikov«, da je priimek Seitz nemški, če vemo, da je oče sedanjega črmošnjiškega župnika, ki ga Kočevarji štejejo za svojega, prišel iz Sodražice, kakor tudi še župnik sam v svojem četrtem letu, čeprav so danes v maticah pisani Seitz. Steska omenja priimka Thaler in Bahmajer, ki jih je kot kaplan našel v kočevarskih vaseh, in ugotavlja, da sta sorodna koroškim. Ni se pa zanimal, kdaj bi bila ta dva priimka na Kočevsko prišla. Za Talerja sem takoj na prvo

šanja. Kdor z nami vred odločno odklanja, kakor gospodje okrog »Jutra«, vsako ureditev države, pri kateri bi imele posamezne banovine različne pristojnosti, torej tudi različno mero finančne samouprave, mora pristati na to, da dobijo vse banovine isti obseg samoupravnih pristojnosti, kakor ga ima Hrvaška.

Če torej jstojijo stvari tako, kako si naj drugače, ko smo predlagali, predstavljamo finančno samoupravo urejeno, da ne bo več povod nove nezadovoljnosti in novih sporov? Če imajo banovine iste pristojnosti, morajo dobiti tudi iste davčne vire. Katere? Isti davki dajo v različnih banovinah različni donos. Ali se naj za vsako banovino posebej določijo njeni davčni viri? To bi pomenilo konec vsake enotne davčne politike v državi, izigravanje ene banovine proti drugi. Ali

naj pristanemo na sestav subvencioniranja pasivnih banovin po državi? To bi pomenilo zlo protekcionizma v državi stopnjevanje do vrhunca. Recimo, da bi s kombiniranjem raznih vidikov z muko prišli do nekega sestava, ki bi imel vsaj videz pravične delitve bremen in dohodkov. Koga bi zadovoljil? Vedno bi puščal kaka vrata odprta za nadaljevanje dosedanjih finančnih metod in prav tega ne bi dosegel, kar je glavni namen vseh prizadevanj: izmirjenje med narodi, zaupanje v državno upravo, začetek novega, plodnejšega državnega življenja.

Čas je, da preneha vsako slepomišljenje v teh stvareh. Od vsakega slovenskega politika pričakujemo, da ima svoje jasno stališče do celotnega vprašanja in ga tudi ne skriva. Prav je, da se v teh odločilnih časih poznamo.

M.

Izidor Koštrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Sreda, 10. XI. 1937. — »Jutro« prinaša uvodnik »Tehna beseda«, ki se bavi s sestavkom dr. Grisogona o soglasju med »hrvaškim vprašanjem in jugoslovenskim unitarizmom« (kar je seveda res »tehna« beseda), in objavlja še nekatere posnetke iz jubilejne številke »Domoljuba«, z ozirom na katere opozori na brošuro »Dejanja govore«. — »Delavska politika« objavlja »skupna načela JNS in JRZ za borbo nacionalistov in unitaristov zoper združeno opozicijo« po načrtu dr. Šečerova, ki so: 1. država, ki temelji na ustavi iz leta 1931., 2. en kralj, eno narodno zastopstvo, ena vlada, ena vojska, ena financa, 3. banovinske samouprave v mejah ustave, 4. novi politični zakoni v duhu ustave. »Delavska politika« trdi, da je »Slovenca« sicer še nekoliko sram, da se je znašel z JNS pri istem programu, da pa bo premagal to zadrego, kakor jo je takrat, ko se je odločil za JRZ. — JRZ je v resnici začela ustanavljati kulturna društva »Narodna edinost«, kakršno se pripravlja tudi zadravsko banovino na iniciativo dr. Kulovca ob sodelovanju dr. Adlešiča, pravila pa sestavlja poseben odbor pod vodstvom dr. Ahčina. Navedeni gospodje so se mudili pred kratkim v Belgradu v važnem narodno-političnem opravku kot zastopniki katoliškega akademskega starešinstva. — Ker izidejo letaki z navedbo imen dr. Breclja, dr. Mohoriča, dr. Stanovnika in Gostinčarja (peto ime je nekam zdrknilo), se razhudi »Slovenec« in pravi, da ti gospodje nikakor ne bodo ustvarili nove stranke ali obnovili kake prejšnje, temveč so se samo poslužili nezastisljane svobode, ki vlada pod režimom JRZ, v kateri se je velikanska večina slovenskega naroda politično organizirala, kar jih jezi. Gospodje omenjajo tudi »slovensko deklaracijo«, ali nobeden od njih je ni podpisal, ker je bilo to prenevarno sredi JNS-arske batinaške diktature.

Radovedni smo, čegav podpis se nahaja na »Slovenski deklaraciji«, tembolj, ker je zaradi hranitve izvodov »slovenske deklaracije« teklo nekoč med junijem 1935 in decembrom 1938 nekoliko kazenskih preiskav (in sicer na zahtevo upravnih oblasti). H koncu pristavlja »Slovenec«, ne sluteč prihodnosti svojega tiska, da se z zadevo ne misli več baviti, temveč jo odstopa »Jutru« v »obdelovanje«. Pri tem se domisli »dvojne igre JNS v Sloveniji« in se razjezi nad »Jutrom«, ki ima sedaj to predrznost, da je pričelo »Slovencu« očitati centralizem in unitarizem. Spričo tolikšne »nesramnosti od Kramerjevega glasila« pozove »Slovenec« nasprotnika, da ponatisne vse tiste članke, ki jih je priobčil »Slovenec« kot svoje mnenje in iz katerih bi se moglo sklepati, da se je začel ogrevati za centralizem in unitarizem. (Temu pozivu ustreči, ne bo mogoče ne samo »Jutru«, temveč iz »tehničnih in izvenredakcijskih« razlogov tudi vsakemu drugemu.) S tem v zvezi trdi »Slovenec«, da ima Kramer dvojne hlačnice, slovenske in jugoslovenske. — Iz »Samouprave« priobčuje »Slovenec« obširen sestavek z naslovom »Iz naše politike se mora izključiti vsaka laž«. Ta naslov izvira iz besedi, ki jih je pred dvema leti izrekel, kakor zatrjuje »Samouprava«, »edini najiskrenejši, najrealnejši in najbolj priznani naš državnik, minister dr. Anton Korošec« in pri katerih je »imel dvakrat prav«, kajti kadar dr. Korošec govori, kar je redko, tedaj »govori pametno, jasno in odkrito«. V skladu s tem sestavkom se izreče »Slovenec« za poštenost — tudi v politiki. Z ozirom na to prinese isti »Slovenec« še obširen članek »Tavajoči Slovenci«, ki razračunava z resnicoljubnostjo urednika pravil napovedanega društva »Narodna edinost« z onimi štirimi »gospodi«, ki so izdali letak proti JRZ, najsi so člani izvršilnega odbora bivše SLS.

In spet „glasbeni kritiki“

V »Slovencu« od 21. novembra tega leta je polemiziral z mojima sestavkoma »O ti glasbeni kritiki« in »Še o slovenski glasbeni kritiki«, ki sem ju priobčil v »Sloveniji« dne 10. novembra in 17. novembra tega leta, skladatelj g. prof. M. Tome. Njemu se je pridružil z nekaj stavki še »Slovenec« glasbeni poročevalec dr. W. G. prof. M. Tome priznava, da so bile moje trditve podprte z opusi (ne opisi!) in številkami, kar mi popolnoma zadoštuje in je za to čisto nepotrebno, da mi očita, da se nisem podpisal s celim imenom. Stvarnega gospod profesor ni mogel meni ničesar izpodbiti, le to mi očita, da sem mogoče edini jaz imel priložnost, da sem pri pianistu Friedmanu ali pa pri prirediteljih Friedmanovega ljubljanskega koncerta od 6. t. m. dobil podatke o resničnem sporedu in celo o dodatkih ter da sem potreboval cel teden, da sem se »znanstveno oborožil«. Gospod profesor pravi pa še, da se bi Friedman kot človek gotovo čudil, kako more kdo svoje sodelavce pred javnostjo dokaj neupravičeno sramotiti in poniževati, svojo javnosti sicer nepoznano osebo pa tako poviševati, kot sem to storil jaz, in da bi ta tipično slovenski problem Friedmana brez dvoma veliko bolj zanimal kot pa dejstvo, da so glasbeni »kritiki« vseh štirih ljubljanskih dnevnikov poročali, da je Friedman igral na koncertu čisto druge skladbe, kot jih je pa v resnici.

G. prof. M. Tomcu pa moram resnici na ljubo pojasniti, da glasbeni »kritiki« ljubljanskih dnevnikov niso moji sodelavci, čeprav me je g. profesor počastil z opombo, da je takih kritikov, ki

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenijo« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosednji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Uprava tednika »Slovenija«

»svojo nepoznano osebno povišujem«. Da je slednje resnica, je dokaz že to, da ne silim s svojim imenom na dan. Nisem niti pri pianistu Friedmanu, ne pri prirediteljih koncerta iskal informacij in sem že pri prvih taktih spoznal, za katere skladbe v resnici gre. Toliko mora pač vsak povprečen diletant poznati glasbeno knjištvo, da spozna takoj vsaj Chopinove skladbe, zlasti pa njegovo svetovno slavno Fantazijo, ki jo je eden izmed varovancev g. prof. Tomca slišal pri koncertu, ki je Friedman sploh ni igral in ni bila tudi ne na sporedu. Meni je šlo samo za to, da pribijem nesmiselnost kritike, ki hoče z nekaj pohvalnimi frazami opraviti svoje delo, in pa zato, da se zaradi ugleda slovenske kulturne dejavnosti zboljša tudi raven slovenske glasbene kritike. Ker brez resne kritike tudi ni resnega umetnostnega ustvarjanja! Da sem takoj spoznal, ka je v resnici igral Friedman, so na razpolago priče. Zato tudi nisem rabil celega tedna, da sem se »znanstveno oborožil«. Sestavek v »Sloveniji« z dne 10. tega meseca je bil namreč že v tiskarni postavljen, ko sta izšli »kritiki« o Friedmanovem koncertu v »Jutru« in »Slovencu«. Napisal sem zaradi tega še drugi sestavek »Še o slovenski glasbeni kritiki«.

G. prof. M. Tome veliko prenizko ceni ljubljansko koncertno občinstvo. Veliko poslušalcev Friedmanovega koncerta je takoj spoznalo, da je bil koncertni spored zamenjan. Vprašam pa gospoda prof. M. Toma, če je v resnici mnenja, da glasbenim poročevalcem ni potrebna korenita glasbena izobrazba in da jim ni treba poznati dela, o katerih poročajo?

Vprašam gospoda profesorja tudi, kaj bi dejal, če bi na primer pri kakšni prireditvi peli na primer Verdijev »Requiem«, pa bi potem bral v časopisih, da so peli Leharjevo glasbeno komedijo »Giuditta«, ali pa če bi peli »Glad«, skladbo g. profesorja samega, pa bi potem bral, da so peli »Na Gorenjskem je fletno?« Mislim, da morajo taki »slovenski problemi« že enkrat v resnici izginiti, da se jim ne bodo smejali samo tujci, ampak tudi razumni slovenski ljudje.

S prireditelji Friedmanovega koncerta pa nisem imel in nimam nobene zveze. Zato je bilo vsaj nepotrebno, da je prijel g. prof. M. Tome zaradi napačno tiskanega sporeda prireditelja koncerta pod naslovom »Slovenija in glasbeni kritiki«. Glede tiskanega sporeda ima g. profesor popolnoma prav, mešati pa ne bi nikakor smel mojih sestavkov v »Sloveniji« s tiskanim sporedom in s prireditelji koncerta, ker sicer je videti na zunaj, kakor da bi »Slovenijo« ali pa mene zadela kakšna krivda za napako, ki so jo naredili prireditelji koncerta.

»Slovenčevemu« glasbenemu poročevalcu D. W. pa povem na uho, da v mojem sestavku ni bila mišljena Chopinova etuda opus 25 št. 21, ampak da je št. 21 le zaporedna številka Chopinovi etud, kot je navedena v Chopinovi izdaji »Universal-Edition« ter je moral vsak, ki Chopinove izdaje pozna, takoj spoznati, da gre le za zaporedno številko in ničesar drugega. Vsak diletant mora namreč vedeti, da ima Chopinov opus 10 dvanajst skladb, ravno toliko pa tudi Chopinov opus 25 in naj bo D. W. prepričan, da je to tudi meni prav dobro znano.

X. Y.

Opazovalec

Ljubljanska filharmonija

Če naj se razvije pri nas orkestralna glasba, nam je treba rednih simfoničnih koncertov. V Belgradu, ki nima še približno takega glasbenega izročila kot Ljubljana, jih imajo. Vzroki, da jih Slovenci nimamo je to, da ne razpolagamo sami s svojim denarjem. Slovenija plačuje v centralne državne blagajne nekaj stotin milijonov več kot pa jih dobivamo nazaj v Slovenijo. Filharmonični orkester v Belgradu dobiva iz državne blagajne na leto 150.000 dinarjev podpore, tako da tudi slovenski denar vzdržuje ta belgrajski orkester. Ljubljanska filharmonija pa ne dobiva od države niti beliča. Kot povsom smo Slovenci zapostavljeni tudi na tem področju v znamenju unitarizma in jugoslovenarstva. In vendar je za glasbeno-kulturni razvitek potreben vsakemu narodu prvenstveno simfonični orkester. Koncert, ki je bil pretečeni petek, 17. t. m. v ljubljanski Unionski dvorani, je dokazal, kako hudo Slovenci želimo prave koncertne simfonične glasbe, saj je bila velika dvorana do zadnjega kotička napolnjena in so bili poslušalci nadvse zadovoljni, da se je koncert vršil. Kajti med potrebe kulturnega človeka spada tudi glasba, ki je takorekoč sodobna filozofija, čeprav niso vsi poslušalci glasbeno izobraženi. Da je pa mogoče glasbene umetnine dovršeno podati, je potreben denar. Slabši zven ljubljanskega filharmoničnega orkestra je treba pripisati predvsem slabši kakovosti godal. Da postane ta orkester enak velikim orkestrom drugih kulturnih narodov, je treba, da dobi prvovrstne instrumente in da bo imel zadosti vaj. Zastonj tudi godec ne more zapravljati časa. Tudi najboljši dirigent ne more brez dobrih godal in

zadostnega števila vaj podati skladbe tako, kot si jo predstavljajo in kot bi želeli poslušalci.

Ugotoviti moramo, da si je dirigent Šijanec, ki je dirigiral koncert Ljubljanske filharmonije 17. t. m. z vso močjo prizadeval, da bi podal koncertni spored kar najbolj mogoče popolno. Dokaz Šijančeve muzikalnosti je to, da je dirigiral Lajevčev Capriccio in Čajkovskega Patetično simfonijo na pamet. Pri najboljši volji dirigenta in vseh sodelujočih, pa ni mogel orkester podati poslušalcem tistega, kar je podal letos spomladi radijski orkester iz Turina v Verdijevem »Requiemu« Ljubljančanom. In vendar bi Slovenci imeli lahko vsaj tak orkester kakor je turinski, če bi imel ljubljanski filharmonični orkester zadosti denarnih sredstev.

Politiki, ki zastopajo Slovenijo v Belgradu naj poskrbe, da dobi ljubljanska filharmonija vsaj približno tisti znesek iz belgrajske državne blagajne kot ga dobiva belgrajski orkester še pred novim preračunom in predno bodo prenešene kompetence, ki so jih že dobili Hrvatje, Sloveniji. Gre za poravnavo starega dolga. Če je belgrajski filharmonični orkester dobival že leta stalno podporo, naj jo dobi slovenski filharmonični orkester vsaj enkrat. Ljubljanski filharmonični orkester naj bi prirejal redne simfonične koncerte in si preskrbel prvovrstne instrumente in naj bi se uril kar najbolj mogoče. Saj celo Toscanini ne odneha, predno ni vsaka posameznost izdelana. Kot dirigent je pa pokazal Šijanec velike sposobnosti. Le denarja mu dajte, pa bo znameniti Andante iz 1. stavka Patetične simfonije tudi res tako zvenel kot je zapisano: »Teneramente, molto cantabile, con espansione« in na drugem kraju: »dolcissimo«. Trombe v Allegro vivo bodo imele bolj čist in

prediren glas in jokajoča melodija iz Adagia lamentoso v 4. stavku bo zvenela bolj prepričevalno. Zven celega orkestra je treba povečati.

Politiki, ki pravijo, da zastopajo slovenske gospodarske in kulturne koristi, naj preskrbe denarja, da bomo imeli tudi v simfonični glasbi Slovenci tisto, kar imajo drugi kulturni narodi in kar ima tudi Belgrad tudi s pomočjo slovenskega denarja! —a—o.

Pravosodni oddelek banske uprave za Slovenijo

Z razglasom Narodne vloge za Slovenijo z dne 31. oktobra 1918, Ur. l. št. 1., je bil ustanovljen kot sestavni del Narodne vlade »Oddelek za pravosodje«, ki je posloval kot »Poverjenišvo za pravosodje«. Poverjenišvo za pravosodje je bilo najvišje pravosodno upravno oblastvo, ki je odločevalo v upravnih pravosodnih stvareh dokončno in je opravljalo na svojem področju vse posle bivšega avstrijskega justičnega ministrstva. Tako je ostalo pravno stanje do 1. decembra leta 1918. Poverjenišva Narodne vlade so ostala tudi po tem dnevu. Dejansko se vpliv centralnih ministrstev prve mesece po zedinjenju še ni občutil, pač pa pozneje. Docela se pa je izpremenil hierarhični položaj poverjenišva z apravosodje z vidovdanske ustavo. Nastopilo je vprašanje, ali se naj poverjenišvo za pravosodje odpravi ali pa naj se izpremeni v oddelek ministrstva za pravosodje. Z naredbom ministrskega sveta z dne 1. septembra 1921 (Ur. l. 294/21) se je poverjenišvo za pravosodje izpremenilo v oddelek ministrstva za pravosodje v Ljubljani. Oddelek ministrstva za pravosodje v Ljubljani je bil mišljen po tej naredbi kot prehodna ustanova. Naredba namreč naglašala, da določi minister za pravosodje dan, ko prevzame, posle tega oddelka ministrstvo pravde v Belgradu. Oddelek ministrstva za pravosodje je začel poslovati 16. septembra 1921, 15. julija 1924 pa je poslovanje oddelka prenehalo. (Iz spisa dr. Škerlja: »Pravosodje v Sloveniji v prvih desetih letih po zedinjenju«.)

Zanimivo je, da je pokrajinska uprava za Slovenijo po uveljavitvi vidovdanske ustave zahtevala, da bodi tudi pravosodna uprava del avtonomne pokrajinske uprave za Slovenijo. Poverjenišvo za pravosodje pa se je iz teoretičnih razlogov temu uprlo. Ministrstvo pravde je to stališče poverjenišva odobrilo. Na ta način smo izgubili Slovenci že leta 1921. svojo avtonomno pravosodno upravo.

To napako, ki smo jo zagrešili leta 1921., je treba sedaj popraviti. Hrvati že imajo svojo pravosodno upravo, ki se že uspešno uveljavlja. Slovenci smo dobili sedaj svoje lastno vrhovno sodišče. Nujni nasledki se pridobitve je, da se osamosvojimo tudi v pravosodni upravi.

Z ustanovitvijo pravosodnega oddelka banske uprave za Slovenijo bi se napravil začetek prenosa poslov ministrstev na bansko upravo v Ljubljani. Prenos poslov pravosodne uprave se lahko takoj izvede, saj se opravlja v Belgradu primerna neznaten del poslov slovenske pravosodne uprave. V Sloveniji se bo prenos lažje izvedel kakor na hrvaškem. Hrvaška banovina se je teritorialno šele ustvarila, Slovenija pa je geografska, upravná in narodna enota.

Pripomniti je, da je pravosodna uprava, prav gotovo pa slovenska pravosodna uprava v finančnem pogledu aktivna. Takse, ki jih plačujejo stranke za sodne vloge, daleč prekašajo izdatke pravosodne uprave. Vse te takse se plačujejo v kolkih osrednji finančni upravi. Zato bi bilo umestno, da bi se po prenosu pravosodnih poslov kolkovale vse sodne vloge s posebnimi banovinskimi kolki.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Drju. Igorju Rosini je taka žrtev potrebna. »neizogibno« potrebna, da z njo dokaže, da zna voditi. Ker do sedaj take kupčije še ni sklenil, še ni dokazal, da zna voditi. Potrebno je torej, da najprej najde narod, ki mu bo prodal še dobro ohranjeno »neizogibno« zaupanje pod ugodnimi pogoji, da poda ponudeni dokaz.

»Samo tod preko drži pot, po kateri si bomo kupili zaupanje naroda,« pravi dalje, ne da bi povedal, kje je tista pot »tod preko«. Odklanja pa zaupanje, »ki se pokaže pri volitvah«, posebno če so te javne. »Zaupanje« pri javnih volitvah je namreč že oddano. Pri tajnih, ki se, upajmo, bližajo, bi ga pa utegnili nekaj odpasti. Tega sicer ne reče, pač pa, da hoče le zaupanje, »ki se pokaže v uri nevarnosti.«

Ta skrivnostna ura nevarnosti! Očitno gre pri vsem le za kupčijo. Vsaka kupčija je prozaična, zato tudi tukaj proč s sentimentalnostjo. Kdor prodaja s sebe srajco, mora biti že na psu. Trdo kožo mora imeti tudi tisti, ki kupuje srajce na tak način. Zaupanje pa ni srajca. Narod, ki bi prodal svoje zaupanje kakor staro srajco — ako bi to sploh bilo mogoče — ne bi bil več narod, temveč navadna drhal.

(Dalje prihodnjič.)

Ugleden nesmisel

V »Jutru« se je oglasil neki srbski časnikar in člen vodstva JRŽ, ki se piše za Pavla Kara Radovanovića. Ker se je oglasil v »Jutru« in ker je še navsepovrh člen jugoslovenske stranke, je seveda za »Jutro« takoj postal ugleden. Kaj bo ugledni jugosloven Kara Radovanović pisal jugoslovenskemu »Jutru« v časih, ko gaga jugoslovenski centralizem, to smo vedeli, še preden smo brali tisto pismo. Kljub tej vednosti pa moramo reči, da nas branje ni dolgočasil. Kajti kadar gre za centralizem ali kako podobno slabo nacionalno zadevo, takrat ti spravi pravi jugosloven stvari na kup, ki se zmeraj iznenadajo po načinu, kako se stokrat dognana abotnost s tisočkrat ovženimi in po navadi že na sebi nesmiselnimi razlogi in dokazi zmeraj znova vrača v nacionalno miselno nesposobnost kot izvirna modrost.

G. Kara se najprej predstavi kot eden najstarejših živih »novinarjev« naše države, kar nam da razumeti njegove izvirne nauke iz miselnih predstav že zdavnaj minulih časov. A tkoj na to pa pobere iz »Jutra« tisto pol neumno pol ovdniško trditev, kakor da bi se Slovenija, če zahteva pravico in torej samoupravo, državnopravno in teritorialno, hotela oddvojiti od Jugoslavije. To je trditev, ki šteje natančno toliko let kakor centralistično jugoslovenstvo, ki je hotelo že ob vidovdanski ustavi zaznamovati kot veleizdajalca vsakogar, kdor s eje upal samo govoriti o slovenski samobitnosti. To je tisti duh, ki je ovajal kot državno skupnost rušeče tiste ponižne »punktacije«, ki si niso upale niti toliko zahtevati, kolikor je bilo s sporazumom priznanega Hrvatoma. In to so tisti ljudje, brez zaslonbe v našem narodu, ki niso nikoli nič pomenili in bi ne bili nič pomenili, razen kadar so s pomočjo tujih ljudi vihteli valptov bič nad našim narodom. Ta valptov bič pa je, za čimer se jim toži, a še bolj za nagrado, ki so jo prejeli, da je mogel z njihovo pomočjo centralizem izžemati naš narod tako strahovito, da je menda že ni zlepa kje tolikšne revščine kakor pri nas.

G. Kara seveda tudi namiguje na naš težavni zemljepisni položaj, ki bi postal bojda ob samoupravi zdajci neverjetno težaven in zahotan. Nam se sicer dni, da je zadovoljen narod zmeraj najboljši poročnik navznoter in navzven, toda tega tako ne morejo razumeti ljudje, ki poznajo narodno voljo samo mimo poudarka. A nekaj drugega je, česar ne smemo prezreti. Gre namreč pri celi stvari dejansko za prikrito grožnjo, da bi se jugosloveni ne hoteli več brigati zunanje-politično za Slovenijo tisti hip, ko ne bi več hotela odračunavati 650 milijonov na leto več, kakor bi šlo po pravici. To naj za danes samo ugotovimo in zapišemo, da ne bo kedaj zavijanja in utaje.

G. Kara bi ne bil jugosloven Kara, če ga ne bi skrbelo nazadnje tudi naše gospodarstvo, ki bo seveda ob samoupravi zgubilo svoja tržišča. V tem doslednem zatirjanju, da bo imela samouprava za nasledek carinske meje, mora biti neki namen. Zato ne bomo navajali primerov, da ne samo federacije ne poznajo carinskih meja, ampak da so čisto celo konfederacije brez njih. Raje bi g. Kara samo vprašali, katero naše gospodarstvo bo zgubilo svoje tržišče. Pa vsaj ne tisto, ki se je zaradi nacionalnega blagoslova moralo že preseliti na jug in ki je iz Slovenije odneslo mnogo težkega kapitala? Ali pa tisto, ki bi ga jugosloveni s svojo unitaristično politiko še hoteli spraviti tja doli?

Ob tolikšni kopici nesmislov, neresničnosti in podtikanj nazadnje res kar razumemo, da mu je dalo ugledno »Jutro« prostora na svoji ugledni zadnji strani.

Norčevanje iz slovenske avtonomije

»Jutro« z dne 19. novembra t. l. je priobčilo sestavek nekega »gospodarstvenika«, ki se zavzema za slovensko finančno avtonomijo. Dobro se še spominjamo, kakšno gonjo je »Jutro« leta 1933. začelo zoper tiste, ki so s slovensko deklaracijo »punktacijami« zahtevali tisto, kar danes zahteva »Jutro«. Če je »Jutro« šele danes, t. j. po šestih letih spoznalo, da so bile »punktacije« pravilne, je to najboljši dokaz, kakšni nazadnjaki so okoli »Jutra«. Smejati se mora kdor prebira »Jutro« iz mesecev januarja in februarja leta 1933., kakšno strahotno komedijo je takrat uganjalo, danes pa zagovarja prav tisto, kar je takrat obsojalo kot veleizdajniško in protidrjavno dejanje. Pa to le mimogrede. Vendar je pa »Jutro« ostalo v bistvu in jedru zvesto samo sebi. V eni in isti številki, kjer zagovarja slovensko finančno samostojnost, pa v uvodniku svari pred uresničenjem slovenskih idealov, to je pred slovensko finančno avtonomijo, ter kot poglavitni razlog zoper to navaja, da bi Slovenija bila v velikanski zunanje-politični nevarnosti, če bi v okviru Jugoslavije Slovenci sami upravljali svoj denar. Večje umske preprostosti pač ne bi mogel nihče navajati kot razlog zoper slovensko avtonomijo. Po tej logiki je federativna Švica v mnogo večji nevarnosti, kot sta centralistični Belgija in Holandska; torej edinele notranje ureditve države naj bo odločilna za njeno zunanjo varnost ali nevarnost. Res je potemtakem neverjetno, kako da sta mogli prepasti strogo centralistično urejeni državi Češko-Slovaška in Poljska, in zakaj ne

prepadejo n. pr. federalistično urejene Severne države ameriške.

Seveda pa vemo, za koga so taki sestavki napisani. Na eni strani za tiste zagrizene Jugoslovence, ki hočejo za Srbijo vse, za Slovenijo pa nič, na drugi strani pa za Belgrad, ki ima v rokah oblast, da bi se še tu in tam usmilil hlapčevskih natur s kakšno nagrado.

Vse so ljudje že v »Jutru« brali: divje zagovarjanje unitarizma do približevanja k federalizmu; vse v vseh odtenkih, kot barve v mavrici, vse je bilo v »Jutru« že naprodaj kot v kakšni branjariji. Stvar je pa za nas Slovence v toliko škodljiva, ker se Belgrad sklicuje na take uvodnike kot je tisti v »Jutru« z dne 19. novembra t. l. in nam potem daje pod nos, češ saj ste Slovenci sami zoper to, da bi razpolagali sami s svojim denarjem. Zato le lepo naprej plačujte. Volenti non fit injuria. Obračun za ne bo izostal.

Neverjetno, pa vendar resnično

V »Slovincu« se je dne 16. novembra t. l. nekdo zavzemal za to, da ne bi Vrhovno sodišče v Ljubljani sodilo v slovenskih zadevah delavskega zavarovanja, češ da je za to pristojen hrvaški Stol sedmerice v Zagrebu. Nič ne bi rekli, če bi v tem oziru obstajal kakšen izrečen zakoniti predpis. Toda iz odgovora predsednika vrhovnega sodišča dr. Konde v »Slovincu« z dne 18. novembra sledi, da je pravna stran v tem pogledu vsaj dvomljiva, čeprav zadevni predpisi bolj govorijo za Ljubljano kot za Zagreb. Čudno je, da je »Slovenec«, ki poudarja tudi slovensko avtonomijo in slovenske koristi, priobčil tak sestavek kot ga je 16. novembra, ko je očitno v škodo Sloveniji, ker odreja slovenskemu vrhovnemu sodišču pristojnost, odjeda slovenskim sodnikom dohodke in s tem posredno tudi hoče, naj bi slovenski delavci dobivali razsodbe v srbskohrvaškem in ne v slovenskem jeziku. Hrvatje sami so pripoznali, da ima soditi slovensko vrhovno sodišče o zadevah delavskega zavarovanja iz Slovenije, slovenski dnevnik se pa tega kar naenkrat brani. Kaj si morajo pač v Zagrebu o nas misliti! Dosedaj je slovenski oddelek vrhovnega sodišča, dokler je bil v Zagrebu, smel soditi v slovenskih delavskozavarovalnih stvareh, sedaj pa, ko je samostojno slovensko vrhovno sodišče v Ljubljani, pa naj sodijo o teh stvareh Hrvatje! Le kakšen interes je iml pisec sestavka v »Slovincu« z 16. novembra t. l., da je tako nastopil zoper slovenske koristi! Seveda se zaradi takih in podobnih primerov ne smemo preveč čuditi, da ne pridemo do slovenske avtonomije.

Mali zapiski

Statistični letopis 1938—1939

Spet je izšel nov letnik statističnega letopisa, ki ga urejuje naš rojak, načelnik splošne državne statistike dr. R. Andrejka. O prednostih tega dela in njegovem pomenu smo že večkrat pisali, sicer bi bilo pa zglubljanje besed, če bi govorili o važnosti dobre statistične snovi za vsakega, ki ga zanima javno življenje. Letošnji letopis ima nasproti prejšnjim precej nove tvarine, kakor o stavbnih delavnosti, o notranji selitvi prebivalstva, o poklicu in družbenem stroju prebivalstva in podobno. Spopolnjeni so tudi že dosedanjí oddelki za poljedelstvo in industrijo, za zdravstvo, kriminaliteto in tako naprej. Celo uspehi zadnjih volitev v skupščino so že upoštevani. Zlasti pa so za nas važni podatki o plačevanju davkov po posameznih banovinah.

Prelom

Zadnjo nedeljo je govoril prvi tajnik HKS dr. Krnjević v Cerniku ob odprtju hrvaškega prosvetnega doma. Govor je bilo zelo odločen. Povedal je, da pojdejo Hrvatje slej ko prej po poti, ki sta jim jo pokazala brata Radića. Obrnil se je dalje zoper prikrito in javne nasprotnike. Zelo ostro je zlasti napadel dr. Šimraka, izdajatelja »Hrvaške straže«. Očital mu je, da je sodeloval s krvavim režimom Velje Vukičevića, sedaj pa hoče deliti dr. Mačku nauke.

Ta napad je važen zaradi tega, ker kaže na očitni prelom med delom hrvaške duhovščine in HKS, ki jo vodi dr. Maček in pri kateri je večina hrvaških duhovnikov.

Glas iz centralistične puščave

V Novem Sadu so te dni zborovali tako imenovani »Borbaši«, to je pripadniki Hodjera in njegove Jugoslovenske ljudske stranke. Ko so ti ljudje pred leti lovili kaline tudi po Sloveniji in izdajali v ta namen tednik »Edinost«, smo mi takoj opozorili, da so to natančno taki centralisti, kakor JNS, proti kateri so se šli hudo in »načelno« opozicijo. Njihni tednik je moral kmalu prenehati, in med Slovenci danes komaj če še imajo kaj prida pripadnikov. Toda upajmo, da se jih bodo otesli tudi ti, ko je Hodjera na tem shodu spet kedaj razglasil, da je za centralizem in narodno enotnost. Kajti v teh časih, ko so Hrvatje že dobili svojo samoupravo, in ko jo bomo gotovo dobili tudi Slovenci kljub »premišljevanju« naših voditeljev, je to že več kot anahronizem.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.